

Marksizm Bibliyotegi

1935

V. I. (Lenin)

H
IV

KARL MARKS
IN
EKONOMİ POLİTİĞİ
SOSYALİZMİ
TAKTİĞİ

Hikmet KIVILCIM

1935

1

9

3

5

Istanbul BOZKURT Matbaasi

15 Kr.

MARKSİN EKONOMİ DOKTRİNİ

MARKSİZMİN IIc. EKONOMİ KAYNAĞI

MARKS EKONOMİSİ KLÂSİK EKONOMİNİN
NETİCELENDİRİLMESİDIR

«Ekonomi düzeliinin, üzerinde yükselen politika yapısına temel hizmetini gördüğünü iyice kavryan Marks, bilhassa, bu ekonomi [1] düzenini dikkatla

[1] Ekonomi politığın manası "Gündelikçi İş ile Sermaye" adlı kitap, s. 53 de bulunur. «Tarihde meydana nasıl çıktı ise öylece gözüken ekonomi politik, hakikatte kapitalist istihsalî devrinin ekonomisi denilen şeyin ilimce mütaleasından başka bir şey deyildir.» (Engels: *Anti Dühring*, fasıl X) Fakat, eski Yunan sosyetiesi ile kapitalizmde müşterek olan bazı hadiseler var: bazırgân istihsalî, ticaret, nakit, faizci kapital, vs. gibi. Bunlar hakkında eski yunanlıların "orijinal," ve "dahice," görüşleri var. "Şu halde [eski Yunan müellislerinin] görüşleri tarihen modern ilmin teorice gidiş noktası olur" (Engels: keza) Aristonun her matada iki yararlık bulması; paranın tedavül aleti, kapital, kıymet ölçüsü oluşunu göstermesi; Eflatunla Kisenofonun o zamanki iş bölümünü anlatışları bu görüşlerden dir. Bununla beraber: "Başlı başına ilim olarak ekonomi politik, ancak manüfaktür (elimâlâthane'si) devrinde gözükür." (Marks; *Kapital*) (H. Kiyilcim),

mütaleaya koyuldu. Marksın belli başlı eseri olan *Kapital* modern, yani kapitalist (sermayedarlar) emiyetinin ekonomi düzenini mütaleaya tâhsis edilmişdir.

«Markstan önceki klâsik ekonomi politik, en ileri bir kapitalist memleket olan İngilterede doğdu. [2]

[2] «Klasik ekonomi politik... İngiltere Petty, Fransada Boisguillebert ile başlar ve İngiltere Ricardo, Fransada Sismondi ile kapanır» (Marks: *Eoo. polit. tenkidine sokulus*) «Klâsik ekonominin en selahiyettar mümessilleri Adam Smith ve Ricardo,» dur. (Marks: *Kapital*, fasıl IV, not)

Marks, klâsik ekonomi politikde bulduğu bir çok yanılıklar arasında, bilhassa şu ikisini mühim bulur:

1 — Eksik bir şekilde de olsa "kiymeti iş yaratır," der. Ama kiymet içindeki *istimal kiymeti* ile *mübadale kiymeti* ni bir birinden iyice ayırt edemez: "Umumiyetle kiymet bahsine gelince, klâsik ekonomi politik, hiç bir yerde, kiymet içinde temsil edilen iş ile aynı işin kendi mahsulünün istimal kiymeti içinde temsil edilişi arasında, istenildiği gibi açıkça ve duruca bir ayırt yapmaz." (K. Marks: *Kapital*, f. IV, not)

2 — İş, niçin zamanla ölçüldüğü halde, *kiymet* şeklinde gözükür? Klasik ekonomi bunu sosyal istihsa¹in tabii ve ezeli bir zareti sayar. Kiymet şeklinin, şeyleri insanlara hâkim kılan bir anarşik ve geçici sosyal düzene mahsus olduğunu kavriyamaz. O zaman, kiymet şeklinin mahsusı bire bir unsuru olan *Mata i, para yi, Kapital i* putlaştırır: «Daha ilk bakışta, insanın istihsal tarzına hâkim olacağı yerde istihsal tarzının insana hakim olduğu bir sosyal teşekkûle ait oldukları anlaşıliveren formüller ekonomi politığın burjuva idrakine bizzat mahsuldar iş kadar kaçınılmaz bir tabii zaruret gibi gözükür. O zaman o, burjuva sosyetesinden önce mevut olmuş sosyal istihsal şekillerini hemen hemen Kilise Babalarının hîrisitanlıktan önce gelmiş dialeri uğrattıkları muameleye uğratır,» (K. Marks *Kapital*, f. IV) (H. K.)

Adam Smith ile David Ricardo, ekonomi düzenini mutalea ederekten, her kiymetin temeli işdir nazarîyesini kurdular. Marks onların başladıkları eserin ardını bırakmadı. Onların bu nazariyelerini kuvvetle inkişaf ettirdi ve haklı çıkardı. Gösterdi ki, her matain kiymeti o matain (istihsalî için sosyalca zaruri olan) iş müddeti ile bellileşir.

DEYİŞ TOKUŞ MATALAR ARASINDA DEYİL INSANLAR ARASINDA OLUR PAZAR - PÂRA - KAPITAL

«Burjuva ekonomistlerinin nesneler arasında münasabetler (bir matain başka bir mata la déyiş tokusu) vardır dedikleri yerde, Marks nesneler arasında deyil insanlar arasında münasbetler in bulunduğuunu meydana çıkardı. Mataların deyiş tokusu, teker teker müstahsiller arasında pazar vasıtasi ile kurulmuş bir bağlılığı ifade eder. *Para*, bu pazar bağlılığının gittikçe daha sıklaştığı manasına gelir, çünkü *para* müstahsillerin ekonomik hayatlarını inhilâl bulmaz bir bütün halinde birleştirir. *Kapital* (sermaye) bu bağlılığın ondan sonraki inkişafını gösterir: Kapitalizimde (sermayedarlıkda) insan işi bir mata haline gelir. Ücretli işçi işini toprağın, fabrika ve imalâthanelerin, istihsal aletlerinin sahibine satar.

ZÂIT - KIYMET DOKTRİNİ

Ücretli işçi, iş kuvvetinin bir kısmını kendisi ile

kendisininkilerinin (çoluk çocuğunun) yaşama ve bakım masraflarını (yani: iş ücretini), kapatmakta kullanır, ve öteki kısmını kapitalist hesabını bedavadan çalışmakda kullanır; böylelikle kapitalist sınıf için temettüler ve kazançlar kaynağı, zenginlik kaynağı olan *zait - kıymet* i yaratır.

Zeit - kıymet doktrini Marksın ekonomi nazariyesinin köşe taşını teşkil eder.

KAPITAL; ENDÜSTRİDE, ZİRAATTE: KÜÇÜK MÜLKLE İŞÇİYİ EZER

«Amelenin işile yaratılan kapital, küçük patronların ocaklarını söndürerekten ve bir aylaklar orduyu yaratarakta, ameleyi ezer Endüstride (senayide) büyük istihsalin zaferi daha karşından göze çarpar; biz aynı hadiseyi ziraatte de görüyoruz. Büyük kapitalist ziraat işletmesinin üstünlüğü artıyor, makinelerin kullanılışı umumileşiyor, küçük ekinci finans kapitalistinin (mali sermayecinin) pençesine düşüyor, geri kalmış tekniği yüzünden tekerlenip töpu atıyor. Ziraatte küçük müstahsilin yuvarlanıp düşüş şıkları başka başkadır, ama düşüşün kendisi münaşa götürmez bir olagandır.

KESKİN SINIF FARKLILAŞMASI, BUHRAN, HARP

«Kapital, küçük istihslı döverekektir, işin verimini, ister istemez, arttırmaya gider ve götürür, böylelikle de en büyük kapitalist şirketler için inhisarlar yara-

tır. İstihsalin kendisi git dikçe sosyal bir hale gelir: yüz binlerce ve milyonlarca amele müşterek düzenli bir ekonomi üzviyeti içinde toplasmış, birleşmişdirler; halbuki ötede bir avuç kapitalist müşterek işin mahsulünü benimser. İstihsaldeki anarşî büyür: buhranlar, pazar araştırmak uğruna çılğınca atılış ve koşuş, halk yiğinları için dırıksızlık, artar.

BUNLAR İŞİN ZAFERİNİ MÜJDELERLER

«Amelelerin Kapitala karşı olan tabiiyetlerini artıran kapitalist rejimi, böylelikle teşkilâthî işin büyük nüfuz ve kudretini de yaratır.

«Marks kapitalistliğin tekâmülü, merkantil ekonominin [1] ilk tomurcuklarından, basit trampadan başlıyarak ta en yüksek şıklarına, büyük istihsale kadar takip eder.

«Ve ister yeni ister eski olsun, bütün kapitalist memleketlerin tecrübeşi, yıldan yıla artan amelelerin-

[1] *Merkantilizm* in lûgatça anlamı: ticaret, azığın bir kâr hîrisi güden bazırgânlık demektir. Ekonomi politikte merkantilizm, parayı her şeyin üstünde tutmak, ve bir memlekette ne kadar çok altın ve gümüş yığılrsa, o memleket o kadar zengin olur sanmaktadır. Merkantilistler, altınları memleket dışarısına kaçırılmamak, dışarıdan altın çekmek için, her ne bahsina olursa olsun, daima ithalâtta çok ihracat yapmayı tapşırırlar. Bunlar, Marksın dediği gibi, kıymet şıklarının mata kıymetinden çıktıığını, fakat matadaki kıymetin kıymet şıklarında çıkmadığını bilmeyenlerdir: «Merkantilistler kıymet ifadesinin keyfiyet ciheti, ve dolayısı ile, mataın muadil şıklarında başarılı örnek hizmetini gören, para üzerinde bilhassa israr ederler..» (K, Marks: *kapital*, fas. III) (H. K.)

sayısı ile, bu Marks dokterininin doğruluğunu göze batırıcasına açığa vurdurur.

«Kapitalistlik tekmil dünyada muzaffer oldu, fakat bu zafer İşin Kapital üzerinde kazanacağı zaferin de onde giden bir müjdecisinden başka bir şey değildir.»

MARKS EKONOMİSİ SOSYAL GİDİŞ KANUNLARINI ARAŞTIRIR

Marks *Kapital*ının önsözünde der ki: «Bizim bitim (nihai) gayemiz modern sosyetenin (yani kapitalist cemiyetinin, burjuva sös Yatesinin) ekonomik tekamül kanununu yüzündeki peçeyi açmaktan, bu kanunu açığa vurdurmaktan başka bir şey değildir. Bir sosyetedeki istihsal münasebetlerini doğusları inkişaf edişleri ve çöküşleri içinde mütalea etmek, işte Marks ekonomi doktrininin mevzuu budur. Kapitalist sosyete içinde hüküm süren bir şey varsa, o da *matalaların* istihsalidir; onun için Marksın tahlili de mataın tahlili ile başlar.

KIYMET (Valeur)

İSTİMAL KIYMETİ; MÜBADELE KIYMETİ

Mata, evvelâ, insanın her hangi bir ihtiyacını tatmin eden bir nesnedir; saniyen, başka bir şeyle deyiş edilebilen bir nesnedir. Bir şeyin faydalılığı o şeyi bir istimal kıymeti yapar. Mubadele kıymeti

(veya kısaca *kıymet*) evvelâ, bir miktar *istimal kıymeti* nin başka çesitten bir istimal kıymeti ile değiş edildiği esnada gözükken ve gözetilen bir münasebet, bir nisbettir. Her günü tecrübeler bize gösteriyor ki, milyonlar ve milyarlarca birbirine benzer mübadeeler, durmaksızın en muhtelif en birbirine benzemez istimal kıymetlerini birbirlerile karşılaşır, mukayese eder. Muayyen bir sosyal münasebetler sistemi içinde, mütemadiyen birbirlerine muadil düşürülen bu başka başka şeylerin arasında müşterek sayılan ne vardır? Bütün bu çeşit çeşit istimal kıymetlerinin müşterek çizgileri, bir olan yanları, hep sinin de *iş mahsülü* oluşlarıdır.

KONKRE İŞ — ABSTRE İŞ [1]

İnsanlar, mahsullerini değişim ederlerken en başka

[1] *Abstre* (mücerret); bir nesnenin kendisinden ayrılmaz olan ve ancak zihinde ayrılan hassası; *konkre* (müsaħħas); bir hassenin nesne üzerine tatbik edilmiş halî. Meselâ *iş*: «insan işi, bir ihtisasla ‘girişmiş’ bulunan her insanın maddî uzviyetinde asgari olarak sahip bulunduğu basit kuvvetin sarf edilişidir.» (Marks: *Kapital*, c. 1 de I, s. 16) *İş*, hem *abstre* hem *konkre* bir şeydir. «Elbise imali ile dokumacılık, her ne kadar başka başka istihsal faaliyetleri iseler de, gene her ikisi de insan beyninin, insan sınırlarının, insan elinin ve bu manada insan işinin mahsuldar bir surette sarfedilisidir.» (Marks: *keza*). Burada: elbise yapma ve dokuma işleri iki başka *konkre iş* dirler; ama, gerek dokurken gerek elbise dikerken harcanan iş, aynı *abstre* insan işidir. Demek: «Konre iş, kendi ziddiünün, yani *abstre* insan işinin meydana çıkış şekli oluyor.» (K. Marks, *Kapital* c. 1 de I, s. 37) (H. K.)

başka iş çeşitleri arasında bir muadelet münasebeti yaratırlar. Matalar istihsali bir sosyal münasebetler sistemidir ki, bu sistem içinde muhtelif mustahsiller çeşit çeşit mahsuller yaratırlar (sosyal iş bölümü budur.) Ve bu mahsülleri mübadele ederken birbirine muadil düşünüler. Binnetice, bütün matalarda müşterek olan şey, belli bir istihsal kolunda o mataların istihsali için harcanmış konkre iş (yani gözle görülür elle tutulur iş) yani hususi çesitten bir iş değildir; belki *abstre* insan işi, yani umumiyetle insan işidir. Önümüze konulacak bir sowyete içinde bütün mataların kıymetleri mecmûnca temsil edilen her iş kuvveti bir tek ve aynı olan insan iş kuvvetinin özü olur [yani her kıymet abstre mücerret insan işidi]: milyarlarca mübadele vakıaları bunu ispar eder.

SOSYALCA ZARURÎ İŞ MÜDDETİ: KIYMET ÖLÇÜSÜ

Demek, tek başına gözden geçirilen her mata ancak *sosyalce zaruri* iş zamanının bir parçasını temsil eder. Kıymetin büyülüğu, öne konulan bir mataın veya bir mübadele kıymetinin istihsali için harcanması sosyalca zarurî olan iş mikdari veya iş zamanı ile tayin olunur.

«Gerçekte deyiş edilen muhtelif mahsullerin kıymetçe müsavî sıdukları daha bildirilirken, muhtelif işlerin, insan işi olmak itibarile, birbirlerine

müsavî buldukları da teyit edilmiş olur,» (*Kapital*). Eski bir ekonomist der ki : Kıymet, iki kişi arasında olan bir münasebet. Eski ekonomistenin bu sözüne sadece şunu ilâve etmesi ıcap ederdi: (iki kişi arasında) ama maddî bir görünüş ve örtü altında gizlenmiş bir münasebet! Ancak muayyen tarihî bir teşekkürün sosyal istihsâl münasebetlerinden, yani milyarlarca defa tekerrür edici umumî bir mübadele hâdisesi içinde gözüken münasebetlerden yürümek suretile dir ki, kıymetin ne olduğu anlaşılabilir. «Bütün matalar, birer mübadele kıymeti olmak itibarile, pihtilaşmış iş zamanının muayyen ölçülerinden başka bir şey değildirler.» (K. Marks. *Ekonomi politiğin tenkidine sokuluş*)

MÜBADELENİN: BASIT, UMUMÎ, PARA (*) ŞEKİLLERİ

Marks, mataların içinde maddeleşmiş olan işin çifte karakterini derinden derine tahlil ettikten sonra, kıymet ile para nın şeklärlerini tahlile geçer. Kıymetin nakdî şeklärının *menşeyini*, kökünü araştırmak, mübadelenin inkişafındaki *tarihi gidişi* mütalea etmek bu mütalea için dahi, hususi ve tesadüfi mübade-

[1] Basit şekil	Umumî şekil
1 ton demir = on arşın bez	1 çuval un
1 çuval un = 2 balta	1 ons altın } = 1 çizme
1 ons altın = 1 çizme	2 balta
	<i>Para şeği</i>
	1 çuval un
	2 balta } = 1 ons altın
	1 çizme [H. K.]

le hallerinden başlamak (*kıymetin basit hnsusî* veya arızı şekli) budur: Muayyen bir miktar mata, başka bir mataın muayyen bir miktarı ile deyiş edilir); sonra, bir çok muhtelif matalar muayyen bir tek ve aynı mata ile deyiş edildikleri vakit, *kıymetin umumî* şekline geçmek, [1] ve altın o muayyen mataın muadili haline gelince, *kıymetin para* şekline varmak.. İşte Marksın üstüne aldığı belli başlı iş ve güç budur.

ARAŞDIRMA : ENDÜKTİF; ANLATIŞ; DEDÜKTİF[2]

Matalar istihsali ile mübadeledeki inkişafın yük-

[1] *Basit* ile *umumî* şekiller arasında, Marks, bir de *yekün* veya *gelişmiş* şekil yazar:

$$1 \text{ çizim} = \begin{cases} 1 \text{ çuval un} \\ 1 \text{ ons altı} \\ 2 \text{ balta... gibi} \end{cases} \quad [H. K.]$$

[2] *Endüktif* (istikrâ) hususî hadiselerden umumî bir netice çıkar. Meselâ bir sosyete içindeki bin bir dağınık hadiseden toplu bir kanun çıkarınca, yapılan araştırma endüktiftir.

Dedüktif (istidlâlî): endüktifin tersine, umumî bir hükümden birçok tafsîlâtlı neticeler çıkarmaktır. Meselâ, kapitalizmde merkezileşme kanunu vardır dedikten sonra, bu kanunu anlatacak binbir misal getirmek ve izahat vermek gibi, Marks kapitalini yazarken araştırma da endüktif, anlatışda dedükatif davranışmıştır. *Endüktif*: muhitten merkeze, *Dedüktif*: merkezden muhite gider: "Elbet ve elbet te, serh ve izah metodu araştırma metodundan mutlak surette farklılaşmalıdır. Araştırma, madde ve mevzuu tafsîlâtile benimsemeli, onun muhtelif inkişaf şıklarını tahlil etmeli ve ondaki samimî bağlılığı keşfetmelidir. Ve ancak bu iş başarıldıktan sonra da ki, gerçek harekete uygun gelen serh ve izahı verilebilir.,, (K. Marks Kapital, ikinci önsöz.) (H. K.)

sek bir mahsülü olan para, şahsi faaliyetin sosyal vasfini, yani pazar vasıtası ile birbirlerine bağlı olan muhtelif mustahssiller arasındaki sosyal bağlılığı, peçeler ve gizler. Marks paranın gördüğü muhtalif işleri gayet dikkatle ve ehemmiyetle tahlil eder, ve *kapital* eserinin bütün ilk fâssiâları için olduğu gibi gene burada da şunu kayıt ve işaret etmek önemdir ki, endüktif (istikrâ) anlatışın bazan sîrf dedükatif istidlâlî gibi gözüken mücerret şekli, gerçekte matalar istihsali ile mübadeleinin inkişaf tarihi hakkında ucsuz bucaksız bir zenginlik gösteren vesikalara dayanır ve o dokümanlardan iktibas edilmiş bulunur.

PARA: SOSYAL İSTİHSAL DERECELERİNİN AYNASIDIR

«Akçayı, parayı göz önüne getirirsek, iyice görürüz ki, bir yerde para var demek, o yerde mataların mübadelesi oldukça inkişaf etmiş demektir. «Akçanın, paranın hususî şıkları: basit matalar muadili, eldenele geçme vasıtası, ödeme vasıtası, «hazine veya üniverSEL (alemşumul) para «oluşu akçanın [gördüğü - işlerin çeşitleridir]; «paranın bu gördüğü işlerden birisinin veya ötekisi «nin değişir olan vüsatile ve izâfi olarak üstün gelişine göre, paranın hususî şıkları sosyal istihsalın gayet muhtelif derecelerini gösterirler». (Kapital)

ZAIT - KIYMET (plus-value)

KAPITAL: ZAIT · KIYMET BİRİKİNİTİSİDİR

Matalar istihsalinin oldukça bir inkişaf kertesine erişildi miydi, para kapital haline geçer. Evvelce, mataların elden ele geçmesinin formülü (düsturu): M. mata, A. akça, M. mata idi, yani başka bir mata satın almak için bir mata satılıyordu. [1] Kapitalin umumî düsturu ise bilâkis A-M-A (yani : akça-mata akça) dir, yani (kârlâ satmak) için satın almaktır [2] İşte ilkin öne sürülen akçanın kıymetindeki bu çoğalışa, Marks zait—kıymet adını verir. Kapitalist tedadâvülünde paranın bu «çoğalış» ini herkes biler; işte tamam bu «çoğalış» dir ki parayı *kapital* haline istihale ettirir, ve böylelikle de kapital tarihçe muayyen bir istihsalın hususî sosyal münasebeti haline gelir.

[1] Kapitalistlikten - önceki bazırgân ekonomisinde mübadele böyle idi. H. K.

[2] Kapitalist akçe (A) si ile pazara çıkar, matalar (M) satın alır. Onunçun bazırgân ekonomisinde mübadele M (mata) ile başlayıp bittiği halde, kapitalist ekonomide mübadele A (akçe) ile başlar, A (akça) ile biter. Fakat kapitalist aldığı mataları kendisi harcamak için deyił, yeniden satmak üzere satın almıştır. Kapitalist bu işi babasının hayırına yapmaz. Bu alım satımın sonunda kapitaliste ilk akçasından fazla bir *akçacık* kalır. Yani kapitalist mübadelenin sonunda, elindeki paranın pazara ilk çıktığı zamandakinden daha üstün bir kıymete yükseldiğini görür. H. K.

ZAYIT — KIYMET FİYAT OYUNUNDAN DOĞMAZ

Zait—kıymet mataların mübadelesinden ileri gelmez, zira mubadelede ancak iki tarafı da denk gelen kıymetlerle, muadiller bulunabilir[1]. Zait - kıymet fiyatların yükseltilmiş olmasından da ileri gelmez, çünkü satın alıcılar satıcılar arasındaki karşılıklı kâr ve zararlar denkleşirler [2]; mevzuubahis olan vasatı, umumi olan ve hiç te ferdî olmamış bir hadisidir. Bir *zayıt - kıymet* elde etmek için, «para sahibinin.. pazarda, *ıstımal kıymeti* kıymet kaynağı olmak gibi mümtaz bir hassa ile muttasif bir mata bulmak bahtiyarlığına ermese» lazımdır; bu öyle bir mata olacak ki onun istihlak ediliş procesüsü, [3] tüketilişi aynı zamanda kıymet yaradış procesüsü olur.

[1] Pazarda mübadele edilen matalar daima kıymetleri müsavi olan matalardır. Çok kıymetli bir mata az kıymetli bir matala satın alınırsa buna satın almak denmez ve yapılan şey normal mübadele sayılmasız. Mübadele, müsavi ve hur mata sahipleri arasında serbestçe ve «adalet dairesinde» olan bir muameledir. H. K.

[2] Yani, her satıcı, aynı zamanda bir alıcıdır. Demek, satıcılar fiyatları yükseltti mi id; aynı insan satarken ettiği kârı, satın alırken ettiği zararla kapatır.

[3] Engels, *Processus* veya *Proces* sözü hakkında şu izahı yapar: «Hegel mektebi tarafından sık sık kullanılan bu kelime, bir bütün (küll) teşkil eden hadiselerin ileriye gidişi, inkişafi ilerleyici tevalisi manasına gelir. (İlmî sosyalizm, ütopik sosyalizm). Buradaki kıymet yaradış *Processüsü* demek, kıymet yaradışını teşkil eden bir sıra hadiseler demektir. (H. K.

KIYMET YARATAN BİRİCİK MATA: HUR İŞ KUVVETİ; MUNZAM İŞ-ZARURİ İŞ ZAMANLARI

Filhakika, böyle bir mata mevcuttur; bu mata insanın iş kuvvetidir. İş kuvvetinin kullanılması, işi meydana getirir ve iş kıymet yaratır. Para sahibi iş kuvvetini kıymetince [kıymetinin karşılığını ödeyecek] satın alır; iş kuvvetinin kıymeti bütün öteki mitaların kıymeti gibi, istihsalı için zaruri olan iş zamanı ile (yani amele ile ailesinin geçim ve bakım masraflarının pahası ile) tayin olunur.

Para sahibi iş kuvvetini satın almış olduğundan bu kuvveti istihlak etmek, yani bütün bir iş gününde, diyelim ki 12 saat müddetle, işlemeğe mecbur etmek hakkını kazanır. Fakat amele 6 saatte («zaruri» iş zamanında), kendi bakım ve geçim masraflarını kapatan bir mahsul yaratır ve ondan sonra gelen 6 saat («ekleme=munzam» iş zamanı) esnasında ise, kapitalist tarafından karşılığı verilmeyen bir «ekleme = munzam» mahsul yaratır, ki bu munzam mahsul *zat-kıymeti* teşkil eder.

KAPİTALİN KİSİMLARI; ZAIT - KIYMET RÂICI [1]

Netice olarak istihsalın gidişi bakımından, kapital

[1] Kapital (sermaye): sahibine fazla bir kazanç (zait-kıymet) bırakmak için para halinden çıkararak istihsalé girmiş bulunmalıdır. Para kapital bir takım matalarla deyiş edilerek

İçinde iki kısım ayırd etmek lâzımdır: Birisi istihsal vasıtaları (makineler, aygıtlar, ilk maddeler, vs.) için sarfedilen ve kıymeti nasıl öylece, ne kadarsa o kadar (birdenbire veya parça parça olarak) tamanlanan mahsulün içine geçen konstan kapital (kalır sermaye), ve ötekisi, iş kuvvetinin harşılığını ödmekte kullanılan, *varyabl kapital* dir (deyişir sermaye). Değişir kapitalın kıymeti olduğu gibi kalmaz; işin gidişi ve oluşu içinde, *zait kıymet* yaratarakta çoğalar. Onunçun, işin kapital tarafından istismar edilişini, (işletilip soyuluşunu) ifade etmek için, *zait-kıymeti* teknil kapital ile değil, belki değişir kapital ile mukayese etmek lâzımdır. Değişir kapital ile *zait-kıymet* arasındaki nisbete Marks *zait - kıymet* raicî adını verir;

istihsal kapitalı haline girer. Demek istihsale giren kapital bir takım matalardan mürekkeptir. Bu matalar zait - kıymet yaratış processüsünde oynadıkları role göre önce iki büyük kısma ayrılırlar: 1 — istihsal içinde kıymetleri olduğu gibi kalan matalara *konstan kapital* (kalır sermaye) denir. (makine, yapılar, ilk maddeler böyledir) 2-İstihsal prosesinde kıymeti deyişen, kıymetinden fazla kıymet yatan biricik mata insanın iş kuvvetidir. Onunçun iş kuvvetinin satın alınmasına yatkılmış olan kapitale de *varyabl kapital* (deyişir sermaye) denilir.

Kalır kapitel de ayrıca iki bölüktür: birisi, istihsal edilen mataa kıymetini parça parça ve yavaş yavaş geçirilen kapitaldır (makineler gibi: makine aşındıkça, aşınan kıymeti yapılan mataa geçer); buna *Fiks kapital* (durur sermaye) denilir. Öteki bölüm kalır kapital de, kıymetlerini istihsal edilen matalara birden-bire geçirirler (ilk maddeler gibi). Bu kapitalı hergün yenilemek lâzımdır. Onunçun daima tedavül eden bu kapital kısmına *Sirkülen kapital* (elden ele geçer sermaye) adı verilir (Başka kısımlar şimdilik dursun) (H. . .)

bu raic, bizim misalimizde, 6/6 yahut % 100 olacaktır. [1]

HÜR İŞÇİ KÖLE OLMIYAN VE İŞ VASITASI BULUNMIYAN İŞCIDİR

Kapitalin meydana çıkması için zarurî olan tarihi şart, evvelâ, artık nispeten yüksek bir matalar istihsalı konağında, oldukça bir para tutarının hususı kimseler elinde birikmesinde; saniyen, iki bakımdan da «hür» ameleserin mevcud olması nadadır: hür amele, kuvvetini satınak hususunda her türlü tazyik ve tahditten azade ve hür işciler demektir, bu bir; aynı işcilere hür denilmesinin ikinci sebebi de bunların alelûmum topraksız ve istihsâl vasıtazız, gelir kaynakları bulunmîyan ameleser, ancak kendi iş kuvvetlerini sataraktan geçinebilir «proleterler» olmaları yüzündendir.

[1] Bir iş gününde 12 saat çalısan işçi, 6 "zaruri iş," saatin kendisi için çalışır: yani ilk altı saatte kendi iş kuvvetlerini, yani *deyişir sermaye yi* yaratır. Ondan sonra *zait - kıymet* yaratır. 6 Saatlik *deyişir* kapitalin *Zait - kıymetin* *deyişir* kapitala nispetine *istismar raici* veya *zait - kıymet raici* denir. Bir de *kâr raici* var ki, *zait - kıymetin* yalnız *deyişir* kapitale *deyil*, *tekmil* (*deyişir* ve *kalır*) kapitale nispetini gösterir. Onu aşağıda göreceğiz. (s.28) (H. K.)

MUTLAK ZAIT-KIYMET: İZAFİ ZAIT-KIYMET[1]

Zait - kıymet'in artışı iki esaslı vasita sayesinde

[1] Bir işçi günde 12 saat çalışsa: ilk 6 saatinde kendisi ve ailesi için *zaruri* olan kıymetleri yaratır; bu ilk 6 saatlik işe "zaruri iş zamanı," denir. Ondan sonra gelen 6 saatlik iş ise "ekleme iş zamanı," adını alır: işçi, kendisi için "zait," sayılan ve patrona geçen kıymetleri ikinci altı saatte yaratır. Demek işçi zarurî iş zamanında *iş kuvvetinin kıymetini, ekleme iş zamanında ise zait - kıymetini* yaratır. Şu halde *zait - kıymet* i çoğaltmak için ne lâzımdır? Ya, ekleme iş zamanını artırmak; yahut zarurî iş zamanını eksiltmek. 1 İşçi 12 saat çalışırken 13 saat işletilmeye başlanırsa, işçi için zarurî olan iş zamanı gene ilk 6 saatür; 13 saat içinde bu 6 saat olduğu gibi kalır. Halbuki 13 e varmak için geriye kalan 7 saatir: yani, ekleme iş zamanı 6 dan 7 saatça geçmiş, demek 1 saatlik fazla *zait - kıymet* yaratılır; *zait - kıymet* in bu suretle artırılmasına *mulak zait - kıymet istismarı* denilir. (İşçiyi fazla müddetli veya fazla şiddetli çalışıtmakla ekleme iş zamanı, yani: *mulak zait - kıymet* arttırılır.)

2) *Zait - kıymeti* artırmadan bir yolu da *zaruri iş zamanını kısaltmaktır*: İşçi 12 saatte kendisi için *zaruri* 6 saat işlerken 5 saat işlerse; iş günü hiç uzamadan gene 12 saat kaldığı halde, *ekleme iş zamanı* 6 dan 7 saatçe geçmiş ve *zait - kıymet* 1 saatlik değerce çoğalmıştır. *Zait - kıymetin zarurî iş zamanı* kısaltılarak çoğaltılmasına *izafî zait - kıymet istismarı* denilir. (İşçilerin kullandıkları eşyaları yapan fabrika-lara meselâ fazla makine sokulursa, bu eşyaların kıymetleri düşer. İşçiler, kıymeti eksilen eşyalardan gene eskisi kadar harciyacak surette ücret aldıklarından, ellerine geçen kıymetler eskiden 6 saatlik iken, şimdi 5 saatlik bir kıymet olur. Ve gene 12 saat işlemekte devam ettikleri için, patrona 7 saatlik *zait - kıymet* bırakırlar.) *İzafî zait - kıymet* aşırmak patron için hem daha kolay, hem daha çok kazançlıdır. [H. K.]

mümkündür: Birisi iş gündeliğinin (yani çalışma gününün) uzatılması («mutlak zait - kıymet») ötekisi zaruri iş gündeliğinin indirilmesi («izafî zait - kıymet») dir. Birinci vssitayı [mutlak zait kıymet istismarını] tahlil eden Marks, amele sınıfının iş gündeliğini [çalışma saatlerini] indirmek için yapıkları sınıf dövüşü ile Devletin, önce (XIVc. ile XVIIc. yüzyıllarda) iş saatlerini uzatmak, sonra da (XIXc. yüzyılda fabrika kanunları ile) eksiltmek için yaptığı müda-halenin yüce bir levhasını çizer. *Kapital* eserinin nesildiğinden beri, bütün medenî dünya memleket-rindeki amele bareketi tarihi bu levhayı zenginles-tiren bir çok yeni vakalar sundu.

IZAFÎ ZAIT - KIYMET ÇIKARMA MERHALELERİ

Marks *izafî zait - kıymetin* teşekkürünü tahlil ederken, kapitalizm tarafından işin verimini artırmak için güdülen şu üç öz tarihî merhaleyi mütalea eder: 1. — Basit elbirliği (sade kooperasyon), 2 — İş bölümü ile elimalâthanesi

(manufaktür) 3. — Makineler ile büyük endüstri (senayi). Kapitalist inkişafının temelli ve tipik çizgilerini Marksın nasıl bir derinlikle açığa vurdurduğu, bir çok vakıalar arasında, bilhassa şu Rusyadaki esnaf (*kustarı*) endüstriisinin mütaleasında bu üç merhele-den ilk ikisini misallerle donatan gayet bol bir vesikalalar yığını elde edilmiş olmasile de görülür ve anlaşılır. Marksın 1867 de tasvir ettiği büyük makî-neler endüsterisinin yaptığı ihtilâlcî tesire gelince, bu tesir, ozamandanberi akip geçen yarı� - yüzyıl esnasında, bir çok «yeni» ölkelerde (Rusyada, Japon-yada, vs.) aşıkârca görülmüştür.

KAPITAL BİRİKİSİ: İŞ VASITALARININ YÜCELMESİ - SOSYALİZM

Bundan maida, Marksda en yüksek derecede mühim ve yeni olan şey, *kapital birikişinin* tahlili-dir; kapital birikişi demek, bir kısım *zait - kıymetin* kapital haline geçişi ve bu kapitalin de kapitalistin ihtiyaçlarını veya kaprislerini (havayı haveslerini) yerine getirmekte değil, fakat yeniden istihâsal yap-makta kullanılması demektir. Marks ondan önceki (Adam Smith den başlıyan) bütün klâsik ekonomi

politığın (siyasi iktisadiyatın) burada (yaptığı) bir yanlışlığı gösterdi; klâsik ekonomiye göre kapital haline geçen bütün zait-kyimet *deyişir kapitale* gider. Halbuki gerçekte iş böyle değildir. Kapitalleşen *zait kyimet istihsâl vasıtaları ile, deyişir kapital* diye ikiye ayrılır. (Kapitalin temel tutarı içinde) *Kalır kapital* (konstan kapital) payının *deyişir kapital* (variabl kapital) payına nispetle daha çabuk çoğalışı, kapitalist inkişafının gidişi ve sosyalizme istihale edişi bakımından birinci derecede ehemmiyetli haizdir:

IÇAFİ AŞIRI NÜFÜS, İHTİYAT İŞ ORDUSU AŞIRI - İSTİHSAL BUHRANI

Kapital birikişi, makina tarafından amelelerin istihsalden atılmasını aceleleştirerekten, ve bir kutupta yoksulluğu yarataraktan: «Yedek iş ordusu», amelerin «çizafî fazlalığı» veya «kapitalist aşırı nüfusu» denilen, gayetle çeşitli şekillere giren ve kapitalin istihsali gayetle çabuk genişletmesine elveren şeyi doğurur. Bu imkân, kredi, ve kapitalin istihsal vasıtları cibetinden birikişi ile iç içe girince, bize bir çokları arasında, kapitalist memleketlerinde, önce aşağı yukarı her on yılda bir, sonra sonra daha sık ve daha az sabit aralıklar ile devir devir

çatıp gelen aşırı istihsal (sürproduksiyon) krizlerinin, (*buhranlarını*) izahını verir. [1]

[1] Her kapitalist rekabette ezilmemek için işletmesini daima büyütür, aletlerini çoğaltır. O zaman kapitalın *deyişir kapital* kısmına *nisbet* ile *kalır kapital* kısmı daha fazla artar. Bu yüzden, her fazla makine giren işletmenin bir kısım ameliyi dışarıya atılır. Gerçi, bu atılan işçiler genişiyyen istihsalın öteki kollarında kısmen iş bulurlar. Fakat, kapitalizmde iş insan için deyil, insan iş için olduğundan, makineleinin çoğaldığı nisbette iş müddetleri asla eksilmediğinden, endüstri arttıkça, daima, bir kısım ameler kaldırılmış üzerinde *kalır* (*Yedek endüstri ordu* budur.)

Büyük istihsal arttıkça, küçük istihsal aşınır. Orta sınıfların birçok fertleri proletlerleşir. Kaldırılmış üzerinde kalan işçilerin sayısı daha da artar. Bununçün *kapitalizmde* daima bir «aşırı - nufus», görülür. Ama bu aşırı nufus *mutlak* deyildir: yani, *mutlaka* sosyete de bu işsizleri işletip besliyerek ekonomi imkânları buludmadığından bu nufus *aşırı* olmuş deyildir. Bilâkis, bu günü medeniyet teknigi mevcut nufustan çok daha fazlasını besliyebilir. Lâkin, teknigin kapitalist inhisarında oluşu, mecburi bir kısım insanları işsiz, *aşırı-nufus* haline getirir. Bu hal kapitalin pek işine gelir: işsizler ne kadar çoksa, işleyen amelerin ücretlerini o kadar fazla azaltmak mümkündür.

Kapitalist istihsali *anarsık* tır. Hangi matadan ne kadar istenildiği bilinmez. Her kapitalist, elinden geldiği kadar çok istihsal yapar. Bu yüzden istihsal kolları arasında daimi bir muvazenesizlik vardır. İşsizlerin artışı, mataların sürümünü eksiltir. Neticede: bir yanda açlar dururken, ötede *aşırı istihsal* yâğılır. Kapitalistler *kredi* buldukça, istihsalde aşırı gittiklerinin farkına varmadan, daha da *aşırı istihsal* yapmağa başlarlar. Nihayet, bir gün kredi de «dama der»: Arkasından *kızıl* (buhran) boşanır (Her 5 - 10 yılda bir)

Kapitalizm ilerledikçe *istihsal* ve *kredi* büyür; onunçun krizler de gitgide daha müşhiş ve daha sık sık görülür. (H.m.)

SERMAYENİN İLK İPTİDAİ BİRİKİŞİ

Kapitalistlik temeli üzerinde olan kapital birliğini iptidai denilen kapital birikisinden ayırmak gerektir; ilk kapital birikisini vasıtalandıran hususiyetler şunlardır: işçinin kendi istihsal vasıtalarından şiddetle mahrum edilmesi, topraklarından kovulmuş köylülerin mülksüz bırakılması (ekspropriasyon) komuna (müsterek köy mülkü) topraklarının çalınması, müstemleke sistemi, Devlet borçları, himayeci tarifeler, vs. «İlk birikiş» bir kutupta «hur» proletleri, öbüründe, para sahibini, yani kapitalisti yaratır.

Kapitalist birikişindeki tarihi temayül Marx tarafından şu meşhur tâbirlerle karakterize edilir :

UFKİ (GENİŞLEMESİNE) KAPİTAL BİRİKİŞİ (KAPİTALIN KÜÇÜK MÜLKÜ SOYUŞU)

«Doğrudan doğruya mustahsilların mülklerinden «edilmeleri (ekspropriasyonu) en iğrenç, en aşağılık, en miskin ve en kindar ihtiwaslarla itilen, en «acımak nedir bilmez bir vandalizm, (ilim ve sanat «düşmanlığı ve yabanılığı) ile vukua gelir. [Köylü-«nün ve esnafın. Lenin] şahsi emeği ile kazanılmış, «ve hür ferdin adeta kendi emeği ile kendi varlığını «kaynaştırarak ve aynileştirerek yaratmış olduğu «şahıs mülkiyeti, yerini başkasının işini istismar «etmek (işletip soymak) üzerine yaslanan ve kendi-«sinde hürriyetin görünüşünden başka bir şey «bulunmuyan kapitalist şahıs mülkiyetine bırakır...»

SAKULİ (YUKARILAMASINA) SERMAYE BİRİKİŞİ (KAPİTALİN KAPİTALİ SOYUŞU)

«O andan itibaren, artık kendi ökonomisini «kendisi işten çalışanı mülkünden etmek deyil, «belki bir çok ameleseri istismar eden (işletip «soyan) kapitalisti mülkünden etmek mevzubahistir. «Bu mülkünden ediş (ekspropriasyon), bizzat «kapitalist istihsalının aslı kanunları ile, kapitallerin «santrallaşması, merkezileşmesi ile vukua gelir. Her «kapitalist bir çok başka kapitalistleri tepeler. Bu «birikiş, santrallaşma veya bir çok kapitalistlerin «bir kaç kapitalist tarafından mülklerinden edilmesi «ile at başı beraber giderekten, şu cihetleri inkişaf «ettirir :

İŞİN : İLİMLEŞMESİ, SOSYALLEŞMESİ, INTERNASYONALLEŞMESİ

«İşin gidişinde gittikçe daha büyük bir mikyasta «elbiriği ve işbirliği (Kooperasyon) şeklinin inkişaf «etmesi ilmin makul bir surette fenne ve teknike «tatbiki, toprağın sistematik bir surette işletilmesi, «hususî iş vasıtalarının ancak müsterek bir surette «kullanılabilir vasıtalar haline istihalesi, bütün «istihşâl vasıtalarının mezcolmuş bir sosyal «işin istihşâl vasıtaları olarak iktisat edilmesi, «bütün milletlerin cihan pazarının ağı içine girmesi

«ve, binnetiçé, kapitalist rejiminin enternasyonel, «beynelmilel bir karakter alması cihetleri alır yürürlükte.

SOSYAL: (AMELE - PATRON) (İSTİHSAL VASİTALARI - ŞAHŞİ MÜLK) ZİTTİYETLERİNİN YÜCELMESİ: SOYGUNCULARIN SOYULMASI

«Bu istihale (biçim - deyiştirme) gidişinin bütün «istifade ve kazançlarını başkalarının zararına aşırı «cebine atan ve inhisarları altına alan büyük kapitalistlerin sayısı eksildikçe, yoksullüğün, ezilişin «kulluguñ, soysuzlaşmanın, işletip soymanın arttığı, «fakat bülün bunlarla birlikte durmaksızın çoğalıp «büyüyen ve, bizzat kapitalist istihsal gidişinin ken «di makanızması tarafından yetiştirilmiş, birleştiril «miş, teşkilatlandırılmış bulunan işçi sınıfının ayak «lanışının dahi arttığı görülür. Kapitalin inhisarcılığı, «kapital ile birlikte gelişmiş ve kapital tarafından «inkışaf ettirilmiş bulunan istihsal tarzı için bir «engel haline gelir. İstihsal vasıtalarının sancıallaş «ması ile işin sosyalleşmesi, öyle bir noktay varıp «gelirler ki, orada artık kapitalist zarfları ile uyuşa «maz olurlar ve bu zarfları patlatırlar. Kapitalist şahıs «mülkiyetinin son saati çalmıştır. Başkalarını mülk «lerinden edenler bu sefer kendileri mülklerinden «edilirler.» (Kapital cilt I/IV)

SOSYAL KAPİTALİN BÜTÜN OLARAK OBJEKTİF TETKİKİ: YENİDEN İSTİHSALİ. ORTA KÂR RAICI

Bundan sonra, yeni ve ehemmiyeti büyük olan

bir şey de, Marksın *Kapital* adlı eserinin II. c. to munda topu birden ele alınan sosyal sermayenin yeniden - istihsali hakkında yaptığı tahlildir. [1] Marks yeniden - istihsalın tahlilinde de, ferdî bir hadiseyi deyil, fakat umumî bir hadiseyi, sosyal ekonominin bir bölümünü deyil, fakat tek mil bütünlüğü ile ekonomiyi göz önünde tutar. Klâsiklerin daha yukarıda anılan yanlığını düzeltten Marks, bütün sosyal istihsali iki büyük bölmeye böler: 1. İstihsal vasıtalarının istihsali, 2. İstihlâk maddelerinin istihsali. Günün üzerine, rakkamlara dayana dayana, basit yeniden - istihsalde olduğu gibi birliği içinde de, sosyal kapital mecmûunun tedavülünü (elden ele geçişini) incedeninceye tetkik eder.

[1] Marks der ki: "Herhangi bir çocuk dahi, bir yıl deyil birkaç hafta bile işlemekten kalacak olan her milletin mahvolacağını bilir." (mektub) Demek sowyete sowyete olarak kala bilmekçin daima işlemeğe mecburdur. Niçin? Engels, bunun cevabını şöyle verir: "Tarihin materyalistçe kavranaşına göre. tarihte en son mertebeden tayin edici unsar doğrudan doğruya hayatın istihsali ile yenidenistihssalidir." (Ailenin, şahis mülkü ve devletin menzeli, ilk önsöz, Paris 1931, s. VIII)

Demek, bir sowyetenin ekonomi yapısını anlamakçın, onun yalnız istihsalini (*Prodoksiyonunu*) deyil, fakat, bu istihsal tüketiminden ve tüketimci yapılan yeniden - istihsalini (*reproduksiyonunu*) de gözden geçirmek gerektir. Marks, kapitalizmde yeniden istihsalın ilerleyici olduğunu (her yıl, bir önceki yıl'dan fazla istihsal yapıldığını tesbit ederken, bir yandan da anlatır ki bir kapitalist, istihsal yürüttüğü kapitalini birkaç yıl içinde yer tüketir; ondan sonra kalan ve büyümüş olan kapital işçilerin yaratıkları *zait - kymet* lerden başka bir şey değildir. Demek, kapital, ameleden istismar edilerek biriktirilmiş ziat - kymetler mecmuudur. (H. K.)

Kapital in III c. tomunda, orta kâr raici meselesi, kıymet kanununa göre hallolunmuş bulunur. Marksın yaptığı tahlilin, vülgür (bayağı) ekonomi politiğin [1]

[1] *Vülgür* (yani: bayağı) ekonomi politik, klasik ekonomiden sonra ve ona karşı doğar: Burjuvazi, derebeylige karşı olduğu müddetçe, her kıymetin insan işinden çıktıgını söyleyebildi (*Klasik ekonomi politik*). Fakat işi sınıfı inkılâpçı harekete geçince, burjuvaziye: "mademki her kıymeti ben işliyerek yaratıyorum, o halde, senin ne işin var?", dediği zaman burjuva ilmi tornistan etti: kıymeti işin yaratmadığını ispat için paçalarını sıvadı. Bu şarttan ilme *vülgür ekonomi politik* denir.

Vülgür ekonomistler derler ki: paranın kıymeti düşse, mataların kıymeti artar; para yükselse, mataların kıymeti eksilir. Şu halde, mataların kıymeti onların istihsaleri için sarfedilen işe tayin olunmaz. Demek, kıymeti iş yaratmaz ve ilh..

Marks Brödhurst adlı herife cevap vérirkân şöyleden alay eder: "Üstat Brodhurst pekâla şöyle de diye bilirdi: hele bir $\frac{1}{20}, \frac{1}{50}, \frac{1}{100}$ nisbetleri ele alının, 10 adedi hep aynı kalır ve bunuula beraber, onun 20, 50, 100 adetlerine nisbetle olan büyülüğu muttaşıl eksilir. Böylece, meselâ 10 gibi, tek mil bir adedin büyülüğu o adet içinde bulunan vahdetlerin miktarı ile tayin o'lunur diyen büyük prensip suya düşer.., (*Kapital*, c 1 de I, s. 32)

Vülgür ekonomi, bir matain kıymetini tayin etmekçin ne yapar? "Evvel bievvel bir matain (şimdiki hâlde işin) kıymetini farz ile kabul eder, ondan sonra bu farz ve kabulden çıkan bir netice olarak başka bir matain kıymetini tayin eyler.., (*K. Marks Kapital*, c. 1 de I, s. 68).

Yani, totoloji yapar: "bir matain kıymetini ne tayin eder? O matain kıymeti tayin eder," der. (H. K.)

ve modern «nihaî faydalılık [1] » nazariyesinin çok kere yaptığı gibi teker teker vakalar üzerine veya rekabetin dışarıdan görünüşü üzerine münhasır kalmışarak, sosyal ekonominin mecmu heyetinden, umumi ekonomi hadiselerinden yürümus olması, ekonomi ilminde adam akıllı bir ilerleyisi gerçekleştirmiştir. Marks ilk önce zait - kıymetin çıktıgı yeri tahlil eder ve ancak daha sonra, bu zait - kıymetin kâr, faiz ve arazi iradı parçalarına dağılışını gözden geçirir.

ÜZVİ TEPKİP VE KÂR RAİCİNİN MÜSAVİLESMESİ [2]

Kâr, bir işletmeye yatırılmış kapital (sermaye) mecmu heyetinin elde ettiği gelirdir. «Yüksek uzvi

[1] "Nihai faydalılık," nazariyesine göre zenginliklerin kıymetini tayin eden şey, onların nihaî faydalılıkları, yani en az faydalı olan kullanışları, hasıl ettilerini en küçük tatlindrı.

[2] Kıymet yaratma bakımından kapital iki kısımdı: 1 - *Konstan kapital* (kıymeti aynı kalır kapital); 2 - *Varyabl kapital* (kıymetinden ziyade kıymet yaratılan deyişir kapital). Kapitalın, bu iki kısmının birbirlerine nispeti, kapitalın $uzvi$ terkibini meydana getirir. Meselâ *kalır kapital* (makineler, ilk maddeler, vs.) 2 milyon lira iken, *dedyişir kapital* (iş kuvvetinin kıymeti, yani amele ücretleri) 1 milyon lira olsa, tek mil kapitalın $uzvi$ terkibi $\frac{1}{2}$ (birin ikiye nisbeti) olur.

Kapitalın *kalır* kısmı ne kadar büyük olursa, o kadar daha ziyade kapital $yuksek$ $uzvi$ terkipli sayılır. Meselâ *kalır kapital* 5, *dedyişir kapital* 1 milyon olsa, $uzvi$ terkip $\frac{1}{5}$ olur. $\frac{1}{5}$ $uzvi$ terkipli *hu kapital*, yukarıki $\frac{1}{2}$ $uzvi$ terkipli kapitalden

terkipli» kapital (yani, *kalır kapital* kısmı, *deyişir kapital* kısmını orta sosyal nispetten daha yukarı nispetlerde geçmiş olan bir kapital) ortadan aşağı bir kâr raici verir. «Alçak uzvi terkipli» kapitaller ise ortadan yukarı bir kâr raici verirler. Kapitaller arasındaki rekabet, kapitallerin bir senayi kolundan ötekisine serbestçe geçiş, her iki haldede, kâr raicini orta raice indirir. Ele alınan bir cemiyet içinde bütün mataların kıymetleri mecmuu mata fiyatlarının mecmuuna karşılık ve uygun düşer, ama, ayrı başına alınan her işletme ve her istihsal kolu içinde, matalar, rekabet tesirile, değerlerince deyil, fakat

daha yüksek uzvi terkipli kapital olur, $\frac{1}{2}$ li kapital ise, alçak uzvi terkiplidir.

Kâr raici: zait-kıymetin teknil kapitale nispetidir. Meselâ 3 milyouluk bir kapitalle 1 milyonluk zait kıymet elde edilse, kâr raici: $\frac{1}{3}$ (üçte bir olur. Kapitalın uzvi terkibi ne kadar yüksek olursa kâr raici o kadar alçak olur. Meselâ, yüzde yüz zait kıymet istismar eden iki kapitalden birinin uzvi terkibi $\frac{1}{2}$ ise: kâr raici $\frac{1}{3}$ (üçte bir); ötekisinin uzvi terkibi $\frac{1}{5}$ ise: kâr raici $\frac{1}{6}$ (altıda bir) olur. Kapitalizmde, yüksek ve alçak terkipli kapitaller arasındaki kâr raici farkları, rekabet, pazar kavunu ve yüksek kâr raiçili işlere kapitallerin akın etmesi ile müsavileşirler. Fakat, *umumiyetle*, kapitalizm ilerledikçe teknil sosyetedeki kapitalin uzvi terkibi yükseldiğinden, orta kâr raici daima alçalır durur. Böylece, daima kâra koşan kapital, bindiği dalı (kârı) kesen adama benzer, veya kendi kendini yemeğe başlıyan bir canavara döner. Ve aynı zamanda istismer raicini boyuna çoğalttığı için, nerede ise: "Ne kendi eyledi rahat ne halka verdi huzur,, deniler Abdülhamit gibi su son hükümnü beler: "Yıkıldı gitti cihandan dayansın ehli kubûr..» (H. K.)

harcanan kapital ile bu kapitale katılacak orta kâr dan ibaret olan, (*istihsal fiyatetine*) göre satılırlar.

KIYMET - FİYET İKLİĞİ: ANARŞİK İSTİHSAL-DEN. ORTA KÂR RAICI GİTGİDE ALÇALIR

Böylece, fiyat ile kıymet arasındaki fark ve kârin musavileşmesi itiraz götürmez ve herkesin bildiği bir vakia olarak, kıymet kanunu sayesinde Marks tarafından tamamile izah edilmiştir, zira bütün mataların kıymetleri mecmuu o mataların fiyatları mecmuuna karşılık ve uygun düşer. Fakat (sosyal) kıymetin (ferdi) fiyateye dönürtlmesi basitçe ve doğrudan doğruya vukua gelmez; karışık bir yoldan gider; şurası pek tabiidir ki aralarında pazar vasıtalarından başka hiç bir bağılık bulunmamış bir darma dağınık mustahsiller cemiyeti içinde, kanunlar, ancak orta, sosyal, umumî bir şekilde ve bir yandaki ferdi farkları öteki yandakilerle karşılıklı olarak taviz ve telâfi edecek bir şekilde ifade bulurlar.

İşin mahsuldarlığının artması demek, *deyişir kapitale* nispetle *kalır kapitalın* daha çabuk çoğalışı demektir.

Halbuki, *zait - kıymet* yalnız *deyişir kapitalin* gördüğü bir iş ve yarattığı bir şey olduğundan, kâr raicinin (yani *zait - kıymetin* yalnız *deyişir kapital* kısmına deyil *kapitalin* mecmu heyetine olan nispetinin) alçalma temayülünde bulunduğu anlaşılır bir seydir. Marks bu temayülle birlikte bu temayülü

waskeliyen veya ona engel olan bir çok ahval ve şeraiti incedenince tahlil eder.

ARAÇ RANTI, FARK - RANTI

Tefeci kapitalle, ticaret kapitaline ve para kapitaline tahsis edilmiş bulunan IIIc. tomun gayetle enteresan fasıllarını iktibas etmekle duralamış olmak için, asıl öz meseleye; *arazi iradı (fonsiyer rant)* [1] nazariyesine yanaşacağız. Kapitalist memleketcilerde, toprağın üstyü mahdut olduğundan, ve çünkü yer yüzü hususı mülk sahipleri tarafından tamamile işgal edilmiş bulunduğuundan, toprak mahsullvrinin istihsal fiyeti orta bir tarla üzerindeki

[1] "Arazi ranti nazariyesi, mahsusı bir surette ingiliz olan bir ekonomi politik kismıdır ve böyle olmağa da mecburdu, zira yalnız İngilteredir ki ranti kârdan ve faizden bilfiil ayrılan bir istihsal tarzı mevcuttu. Bilindiği gibi, İngilterede büyük arazi sahipliği ile büyük istihsal hakimdir. Arazi sahipleri topraklarını büyük, çok kere gayet büyük çiftlikler şeklinde bulaları istismar etmeye yeten kapital bulunan çiftçilere, icarla verirler; bu çiftçiler, alman köylüler gibi bizzat çalışmazlar, fakat hakikî kapitalist müteşebbisler olarak, çiftlik adamlarının ve gündelikçilerin işini kullanırlar. Demek burada, her birine has olan gelirlerile birlikte burjuva sosyetiesinin şu üç sınıfı önumüze çıkar: arazi rantını cebine indiren arazi sahibi, kâri kasasına dolduran kapitalist, iş üreti alan işçi.,, (F. Engels: *Anti - Dühring*, c II, s. 143-144).

Onunçun kapitalizmde üstün sınıf, bir deyil, ikidir: 1-Kapitalistler; 2- Arazi sahipleri. Ve zait - kıymet (kâr ve rant) diye bu iki sınıf arasında üleşilir (H. K.)

istihsal fiyatetine göre deyil, belki en kötü hassisli bir topraktaki istihsal pahasına göre, ve - mahsullenin pazara - gene orta deyil en gayrimüsait şartlar dahilinde nakledilişine göre taayyün eder. Bu fiyat ile yüksek kaliteli bir toprak üzerinde (veya daha iyi şartlar içinde yapılmış istihsal fiyeti arasındaki fark, *fark* rantını (*la rente differentielle*) verir.

Bu rantın (iradın) tafsılıtlı tahlili sayesinde, onun topraklar arasındaki bereketlilik farkından ve ekime yatırılmış kapitaller arasındaki farktan ileri geldiğini (keza, zait - kıymet nazariyesine bakıla, oradaki Rodbertus'un tenkidi hususı bir dikkate değer) ispat eden Marks, fark iradının ancak ve yalnız ard arda daha iyi topraklardan daha aşağı kaliteli topraklara geçiş ile elde edildiğini demeğe getiren Rodbertus'un yanlığını apayrınlığa çıkardı. Bilakis, tersine deyişiklikler (yani aşağı toprağın iyileştirilmesi. H. K.) de aynı suretle husule gelir, herhangi bir makule toprak (ekim tekniğinin ilerleyışı, şehirlerin büyüsü, vs. sebebile) başka makuleden bir toprak haline geçer; onunçun o meşhur «toprağın gittikçe eksilen münbitliği kanunu», kapitalistliğin kusurlarını, dar sınırlarını ve tezatlarını fabiatın sırtına yükletmeye imrenen derin bir yanlışlıktan başka bir şey degildir.

MUTLAK İRAT: SERMAYEDARLIKTA FUZULİDİR

Ondan sonra, bütün endüstri kollarında ve ümü-

TUSTAV

miyetle millî ekonomide kârın müsavileşmesi, tam bir rekabet serbestliğini, bir endüstri kolundaki kapitalin öteki kola serbestçe geçmesini (intikal etmesini) ister. Fakat toprak üzerinde şahıs mülkiyetinin bulunduğu bu serbes geçişe bir engeldir ve bir monopol, bir inhisar yaratır. Bu inhisar yüzünden aşağı bir üzvî terkibi bulunmakla temayüz eden ve, binnetice, daha yüksek bir ferdî kâr raici veren ziraat mahsulleri, kâr raicinin serbesçe müsavileşmesi içine girmezler; toprak inhisarını elinde tutan mal sahibi fiyatı ortanın üstünde muhafaza edebilir; bu inhisar *fiyeti mutlak rantı* doğurur. Fark ranti kapitalizm rejiminde ortadan kaldırılamaz, bilâkis, mutlak rant ise meselâ, toprağın millileştirilmesi ile toprak devletin mülkiyeti haline geldiği vakıt, kapitalizmde dahi ortadan kalka bilir. Toprağın böylece Devlete geçisi hususi malsahipleri inhisarının ortadan yok olması, ziraatte daha mantiki neticeli ve daha tamam bir rekabet serbesliği bulunması manasına gelirdi. İşte onunçün Marks der ki, radikal burjuvalar, şu toprağın millileştirilmesi denilen ilerleyici burjuva metalibini tarihte birçok kerreler dusturlaştırmışlardır, ve bununla beraber, bu metalib burjuvazinin ekseriyetini korkutur, çünkü, toprak inhisarının ortadan kaldırılması, zamanımızda, bilhassa mühim ve "hassas," olan başka bir inhisara: umumiyetle istihsal vasıtalarının inhisarına da "dokunur" (Bu kapital üzerinde orta kâr ve mutlak arazi irâdi nazariyesi. Marks tarafından, Engelse yazdığı 2 Ağustos 1862 tarihli mektupta, şayanı hayret bir,

halkın anhyacığı veciz dille anlatılır. Gene 9 ağustos 1862 tarihli mektubuna bakıla.

DEREBEY RANTININ KAPITALİST RANTINA GEÇİŞİ

Şurasına işaret etmek de gene mühimdir ki, arazi rantının tarihinde Marksın tahlili şunları gösteriyor: Köylü, Beğin toprağını işliyerek munzam bir mahsul yaratırsa, yarattığı *iş rantı*dır; Köylü «ekonomik - olmayan tazyik» yüzünden mal sahibine teslim ettiği munzam bir mahsülü toprak üzerinde yarattığı vakit, *iş - rant mahsul - rant* veya *aynî - rant* haline geçer; Matalar istihsalı inkişaf ettikçe, gene bu *aynî - rant*, *para - rant*, (eski Rusyada «rödövans») [Osmanlılıkta: «kesim», «mukataa» H. K.] *naktî - rant* olur; en sonunda, ziraate, köylü yerine, gündelikçi iş yardımı ile toprağı ekdirten patron karişığı zaman, *rant kapitalist rantı* olur.

KÖYDE KAPITALİZM VE SINIF FARKLILAŞMASI

«Kapitalist arazi rantının tekevvünü»larındaki bu tahlil ile alâkadar olmak üzere, Marksın, *ziraatte kapitalizmin tekâmüllü* ne dair bir sıra nazik düşüncelerine işaret ediverelim (Bu düşünceler Rusya gibi geri memleketler için bilhassa mühimdir):

«Aynı zamanda, ve bazan daha önceden, bir

«mülkü - olmuyanlar sınıfı, bir ücretle çalışanlar sınıfı teşekkül eder. Bu sınıf teşekkül ederken henüz «ancak ötede beride tek tük dağınık bir halde mevcut olduğu zamanlar bile, ranta can atan müreffeh köylüler, zarurî olarak kendi hesaplarına ziraat «gündelikçilerini işletmeyi âdet edinirler, tipki devreblek rejiminde, serveti olan toprakbendlerin de ayrıca daha az müreffeh başka toprakbendleri bulduğu gibi. İşte müreffeh köylülerin yavaş yavaş oldukça bir servet yığmak ve müstakbel kapitalistler haline istihale etmek imkânları bundan ileri gelir. Böylece, eski istismarcılar yani toprak sahipleri arasında, bir kapitalist çiftçiler fideliği türer; bu fideliğin inkişaf şartı ekilip biçimlen kırular dışarısında kapitalist istihsalinin inkişaf etm esidir.

KÖY FARKLILAŞMASI ŞEHİR BURJUVAZİSINE YARAR: AMELE VE KÖYLÜ İSTİSMARI

«Bir kısım köy nufusunun mülkünden edilmesi ve kovulması, endüstri kapitalisti için, ameleselerle birlikte, geçim ve iş vasıtalarını da açıkta hazırlar bir hale getirir: iç pazarı yaratır» (*Kapital c 1. de IV*)

Köy nufusunun fukaralaşması ve topu atması da bu sefer kapitalin ihtiyat ordusunu meydana getirir. İşte bununçun her kapitalist memlekete:

... kirlardaki nufusun bir kısmı, şehir veya el emalâthanesi proletaryasının (yani ziraî olmuyan

(amelelerin) saflarını kabartmak üzere bulunur.. Bu «izâfi aşrı - nufus kaynağı bu yüzden asla tükenmez. Fakat şehire doğru akın var demek, daima «kırda pusuya yattı bir aşırı nufus var demektir, «ki bu köy aşrı nufusunun genişliği ancak mahreçler «bilhassa büyük bir mikyasta açıldıkları vakit gözle «görülecek bir hale gelir. Şu halde ziraat amelesi «asgarî bir iş ücretine boyun eğir ve daima bir «ayağı poperizma denilen koyu fukaralık çukuruna «batmış kalır.» (*Kapital c 1 de IV*)

Köylünün ektiği toprak üzerindeki şahsi mülkiyeti küçük istihsalın temelini, köylü müreffehliğinin ve klâsik bir şekle kadar köylü inkişafının şartını teşkil eder. Kapitalist rejiminde, köylülerin işletilip soyulması endüstri proletaryasının işletilip soyulmasından ancak şekilce ayrıt edilir. İşletip soyan «aynı şey, yani *kapital*dir. Teker teker kapitalistler teker teker köylülerini *ipotek* ve *tefecilik* ile işletip soyarlar. Kapitalist sınıfı köylü sınıfını vergiler «vasitasile soyar...» (K. Marks: *Fransada sınıfların dövüşü*)

KÜÇÜR MÜLK BİR SOYGUN TUZAĞI OLUR

«Köylünün tarlacığım dediği nesne artık kapitalistin yerden kâr, faiz ve rant çekmesi ve köylüyü «nün iş ücretini elde etmeye muvaffak olmakçın ne gibi çarelere baş vurmak gerektiğini gene köylüyü bizzat bırakması için bir bahanneden başka

«bir şey deyildir. (K. marks: *Lui Bonapartin 18 Brümeri.*)

Bermutat, köylü kapitalist sosyetesine yani kapitalistler sınıfına hatta ücretinin bir kısmını geri verir ve böylece «irlandalı yarıçının vaziyetine düşer, hem bütün bunlar şahsi mülk sahibi olmak behenesi altında olur» (Fransada sınıfların dövüşü). «Bugdayın pahasını, parça parça tarla mülkiyetinin galip olduğu memleketlerde kapitalist istihallsi memleketlerden daha az yüksek kılan sebeplerden biri (*Kapital*, c. XIV) nedir? Sudur ki köylü sosyeteye (yani kapitalistler sınıfına) fazla mahsulün bir kısmını bedavadan verir.» Demek bu az yüksek paha mustahsilların işlerindeki mahsul verme kapiliyetinin artmış olması neticesi deyildir, mustahsilların fakürlüklerinin neticesidir.» (keza)

SERMAYEDAR EKONOMİ VE POLİTİKA KÜCÜK EKİNCİYİ ERİTİR

Kapitalist rejiminde, küçük istihsalın normal şekli olan küçük ziraat mülkiyeti, sürünlür, param parça ve mahvolur.

«Parça parça tarla mülkiyeti, tabiatı iktizası «şunlarla bir araya gelemez: işin sosyal mahsuldarlığının inkişafı, işin sosyal şekilleri, kapitallerin «sosyal temerküzü, büyük mikyasda hayvan yetiştirmeye, ilmin gittikce ilerliyen kullanılışı.

«Tefecilik ile vergiler küçük ekinci mülklereine

«dört bir tarafda topu attırır. Toprak alımına tahsis edilmiş kapital, ekimde yoktur. İstihsal vasıtaları «namütenahi derecede param parça mustahsillar «darma dağındır.

KOOPERATİF: SERMAYENİN EKMEĞİNE YAĞ SÜRER

«[Kooperatifcilik, yani küçük köylülerin ortaklaşa «birleşmeleri, adam akılı bir burjuvacı ilerleyici «rol oynamakla beraber, o temayülü [ufak köylünün «iflásını] ortadan kaldırırmaz, olsa olsa zaiflete bilir: «gene unutmamak gerekdir ki kooperatifçilik müref- «feh köylülere çok şey verdiği halde fakir köylüler «kitlesine pek az veya hemen hiç bir şey vermez, «ve ondan sonra bu sosyetelerin kendileri en son- «unda ücretli işi işletib soymağa başlarlar. Lenin.] «İnsan gücünün mirasyedicesine yüce bir hay vurup «harman savruluşu vardır. İstihsal şartlarının gittik- «çe bozulması ve istihsal vasıtalarının ateş pahasına «çıkması parçalı toprak mülkiyetinin zaruzi kanun- larıdır,» (*Kapital* c. IV)

KÖYDE KAPİTAL: AMELEYİ VE TOPRAĞI KURBAN EDER

Endüstride olduğu gibi ziraatte de, istihsal tarzının kapitalistçe biçim deyişirisi (sermayeci şeke geçisi) ancak «kurban gitmiş mustahsilların şühefa litsesi», gibi gözükür...

«Gayet geniş mesafeler üzerinde darma dağınık «olan ziraat ameleserinin mukavemet güçleri daha azdır; derli toplu duran şehir ameleserinde ise bu «güç çok daha fazladır. Tıpkı, şehir sanayiinde ol- «duğu gibi, modern ziraatte de İstihsal kuvvetinin «artması ve işin üstün verimli olması ancak bizzat «iş kuvvetinin yakılıp yıkılması ve tepelenmesi ile «elde edilir. Ve kapitalist ziraatin her ilerleyisi sa- «dece ameleyi soyub sovana çevirmek zanaatinde «deyil, fakat toprağın soyulub sovana çevrilmesi «zanaatinde de bir ilerleyişdir... Demek kapitalist «istihsalı, gerek tekniği ve gerekse kapitalist istih- «sal tarzı kombinezonunu ancak aynı zamanda, her «türlü zenginliğin iki kaynağını, yanı: toprakla ame- «leyi aşındırıp tüketerekden inkişaf ettirir» *Kapital I - III*.

SOSYALİZM

KAPİTALİSTLİĞE KARŞI İLK AKSÜLAMEL: UTOPIZM

«Derebeylik rejimi alaşağı edildiği ve «hür» kapitalist cemiyetine gün doğduğu vakit, derhal göze çarptı ki, kapitalist hüriyeti işçileri işletib soymak ve ezmek için kurulmuş yeni bir sistemden başka bir şey deyildir. Demek, bu ezişin zihinde uyandır-

dığı hayal ve bu ezişe karşı bir protesto olmak üzere, hemen muhtelif sosyalist doktrinleri fışkırmaya başladı. Fakat ilk iptidai sosyalizm ütopik (hayalcı) bir sosyalizm idi. Ütopik sosyalizm kapitalist sosyetesini tenkid ediyor, red ve mahkum ediyor, lanetliyor; kapitalizmin ortadan kalkmasını ve daha iyi bir rejimin kurulmasını hayalinde kuruyor; zenginlere insanı işletib soymanın ahlaka uygunsu olduğunu ispat ediyordu.

SINIFLI SOSYETENİM KANUNU: SINIF DÖVÜŞÜ

«Ütopik sosyalizm işin iyi bir neticeye bağlanmasının yolunu gösteremiyordu. Ne kapitalist rejimindeki ücretli köleliğin iç yüzünü izah etmeği, ne de yeni bir cemiyetin yaratılmasını başarmağa girecek kabiliyetteki sosyal kuvveti bulmayı bilmiyordu.

«Avrupanın dört bir tarafında ve hele bilhassa Fransada derebeyliğin, toprakbentliğin devrilmesile patlak veren boralı, kasırgalı ihtilâller, gene gittikçe daha açıktan açığa meydana vurdular ki, her inkılâbin temeli ve muharrik kuvveti sınıfların dövüşüdür.

Politika hüriyetinin derebegler sınıfı üzerinde kazandığı hiç bir zafer yokdu ki, kızgın bir mukavemetin üstesinden gelmemiş olsun. Az çok hür,

az çok demokratik bir temel üzerinde teşekkâtlanmış hiç bir memleket yokdu ki, kapitalist sosyete-sinin muhtelif sınıflarını birbirine kapişdırın ölü-resiye bir dövüş, kapitalist sosyetesinin muhtelif sınıflarını birbirine kaptırmaksızın bu içgreti demokrasiyi ve hüriyeti muvaffak kılmış olsun.

İLMÎ SOSYALİZM : PROLETARYAYI BULUR

«Marksın dehası başka herkesten önce üniverSEL tarihden sızan mantıklı neticeyi meydana çıkarmak ve gereki gibi tatbik etmekden ibarettir. İnsanlar, ahlakî, dinî, politik ve sosyal lakırıdaların, bildirişlerin ve vaidlerin arkasında, (gizlenmiş), şu veya bu sınıfların menfaat lerini ayırd etmeği öğrenmedikçe, politika işlerinde, şimdîye kadar daima ola geldikleri gibi, şimdensora da başkalarının ve kendi kendilerinin hilesine kolayca aldanıveren bir takım toylar olarak kalacaklardır. Reformalar, islahatlar ile düzeltmelerin tarafdarları, ne kadar barbar ve çürümüş görünürse görünsün, her eski müessesesinin şu veya bu hâkim sınıfların kuvvetlerile esirgendiğini anlamış olmadıkça, daima geçmiş müdafaa edenler tarafından aldatılacaklardır. Ve bu sınıfların mukavemetini kırmak için, ancak bir yol vardır ki o da şudur:

Geçmiş sılıb süpurecek ve yeniyi yaratacak olabilen - ve sosyal durumları iktizası bunu yapma-ga mecbur bulunan kuvvetleri, bizi çevrelien ce-

miyet içinde bulmak, sonra dövüş için terbiye etmek ve teşekkâtlandırmak.

PROLETARYA SOSYALİZMİN KURUCUSU

«Bu güne kadar bütün ezilen sınıfların içinde süründükleri manevî kölelikden kurtulmanın çıkış yolunu amele sınıfına gösteren yalnız ve yalnız Marks'ın felsefeye materyalizmidir. Yalnız Marksın ekonomi nazariyesidir ki kapitalist rejiminde de işçi sınıfının hakiki durumunu aydınlatmıştır.

«İşçi sınıfının mustakil teşekkâtları Amerikadan İspanya'ya, İsviçter Cenubi Amerikaya kadar tek mil dünyada üreyip çoğalıyor. Proletarya sınıf dövüşü içinde öğreniyor, talim ve terbiye görüyor; burjuva cemiyetinin batıl itikadlarından, kalp inançlarından yakasını kurtarıyor, gittikçe daha büyük bir zaptıрапt, bir râbitalılık kazanıyor, muvaffakiyetlerini ölçümeği ve gücünü kuvvetini çelikleştirip pişkinleştirmeği öğreniyor; işçi sınıfı dayanılmazcasına bir büyüyüle büyüyor.» [Markizmin IIIc. kaynağı]

İŞ SOSYALLEŞİR : SOSYALİZM—PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ

Ekonomi doktrininde geçenlere bakınca görülüyor ki, Marks, tamamile ve sîrf modern cemiyetin hareket kanunlarından mülhem olarak, kapitalist sosyetesinin çekinilmez bir surette sosyalist cemiyeti

haline geçeceği neticesine varıyor. Daima daha çabuk ilerlien ve Marksın ölümünden beri geçen yarınlı yüzyıl esnasında bilhassa büyük sanayinin, kapitalist kartellerin, sendikaların, tröstlerin yayılması ve Finans kapital (mali sermaye) güresinin ve iktidarıının insana masal gibi gelecek nispelerde inkişafı ile ap aşıklarlaşan işin sosyalleşmesi, işte sosyalizmin kaçınılmaz bir surette çığ gelmesinin başlıca maddi temeli.. Bu şekil deyiştirmenin manevî ve ahlaki motoru, fizik âmili, maddî yapıcısı bizzat kapitalizmin kendisi tarafından terbiye edilen amele sınıfı içinde gözükür. Proletaryanın burjuvaziye karşı açtığı dövüş, muhtelif şekiller ve gittikce zenginleşen bir iç peyda ederken, çekinilmez bir surette iktidar mevkiiinin amele sınıfı tarafından zap tedilmesine, «proletarya diktatörlüğü» ne meyil eden bir politika dövüşü haline gelir. İstihsalın sosyalleşmesi varsa varsa ancak istihsal vasıtalarının sosyal mülkiyet haline geçmesi, «soyguncuların soyulması: başkalarını mülkden edenlerin mülklerinden edilmesi» neticesine varabilir.

KÖY VE ŞEHİR FARKI KALKAR

İşin veriminin müthiş artması, iş günlüğünün eksilmesi (iş saatlarının azalması), iptidai ve dağıtık küçük istihsalin artıkları, yıkıntıları yerine mükemmelleşmiş kollektif işin geçmesi, işte bu şekil deyiştirmenin mantıkî neticeleri bunlardır. Kapita-

lizm ziraatin endüstri ile olan bağlılığını nihaî bir surette koparır, ama aynı zamanda bu bağlılığın en yüksek derecede gelişmiş yeni unsurlarını, ilmin şuurucasına tatbik edilmesi kollektif işin müşterek bir düzene sokulması, (köyün dünyadan alâkâsını kesmiş, yüzüstü bırakılmış ve geri kültürlü halinde olduğu gibi, büyük şehirlerde koskoca bir nüfusun tabiatı aykırı bir surette yığılıp kalmasına da son verecek surette) nüfusun yeni başdan inkişamını esası üzerinde sanayile ziraatin birliğini de hazırlar.

YENİ İŞ AİLESİ, YENİ İŞ TERBİYESİ DOĞACAK

Kapitalistliğin yüksek şekilleri yeni bir aile şekli, kadın için ve yeni döllerin terbiyesi için yeni şartlar hazırlar; kadınlarla çocukların çalıştırılması kapitalizm tarafından patriyarkal ailenin inhilâl ettilmesi, modern sosyete içinde, çekinilmez bir surette, en korkunç, en yoksul ve en iğrenç şekiller alır.

«Büyük sanayi, sosyalca teşkilâtlı ve aile muhitinin dâşarısında kadınlara, her iki cinsten delikanlı lara kız ergenlere ve çocuklara tahsis ettiği kat'î rol «dolayisile, yüksek şekilli bir aile için ve her iki cins «[yani kadınla erkek] arasındaki münasebetler için «yeni bir ekonomi temelini kor. Tabii ailenin cerimen - roman şeklini mutlak saymak, zaaten ardarda «bir sıra tarihi inkişafları teşkil eden eski Roma,

«mak ve işletip soymak için yeni vasıtalar ve çareler kazanır. Nitekim kadim devlet her şeyleden önce köleleri boyunduruk altında tutmağa yarar köle sahiplerinin devleti idi; tipki bunun gibi, derebey devleti, toprakbend köylülerini ve madun vasallerini teb'alaştırmak için asaletin elinde bir organ, bir alet oldu; modern temsilci ve şekilli kapitalisi Devleti ücretli işin kapital tarafından işletilip soyulmasında alet hizmetini görür». (Engels, *Ailenin, şahıs mülkiyetinin ve Devletin nereden çıktığı*, eserinde kendisinin ve Marksın görüşlerini izah eder.)

Burjuva Devletinin en hür ve en ilerleyici şekli olan demokrasili Cumhuriyet, bu vakayı bertaraf edemez; yalnız üstün sınıflara alet olusun şeklini değiştirir. (Hükümetin Borsa ile bağlılığı, memurlarla matbuatin doğrudan doğruya veya para ile satın alınması, ve ilh). Sosyalizm sınıfları yok etmeyele, Devletin de ortadan kalkmasına yol açar. Engels *Anti-Dühring* kitabında şöyle yazar:

«Devletin, gerçekten tek mil cemiyetin mümessili olarak ortaya atılmakla yaptığı ilk iş, yanı cemiyet namına istihsal vasıtalarını eli altına alışı, aynı zamanda Devlete has olan son iştir. Devletin sosyal işlere karışması bu gün şu, yarın öteki sahada gittikçe lüzumsuz bir hale gelir, ve ondan sonra devlet kendiliğinden uyuşur, uyuklar kalır. Şahısların hükümet sürmesi yerine, şeylerin idare olunması ve istihsal gidişinin sevk edilmesi geçer. Devlet «ortadan kaldırılmaz: ölürl.» (Anti Dühring)

«İstihsal müstahsillerin hür ve müsavatlı ortaklılığı esası üzerinde yeniden - teşkilâtlaşdıracak olan cemiyet bütün Devlet cihazını bundan böyle yeri neresi olacaksa oraya: antikalar müzesine, tunç balta ile çırığın yanı başına kaldırıp götürürektir.» (F. Eng. *Ailenin mensei..*)

SOSYALİZM: KÜÇÜK KÖYLÜLERİ KOLEKTİVİZME İNANDIRIR

Elhasıl, başkalarının mülklerini alanların mülkleri aldığı zaman henüz mevcut bulunacak olan küçük köylüye karşı Marks sosyalizminin alacağı vaziyet münasebetile, Marksın düşüncesini deyimlendiren Engels'in şu bildirişini anmak mümkündür:

«İktidar mevkiini elimize geçirdiğimiz zaman, büyük arazi sahiplerine karşı yaptığımız gibi, küçük köylüleri de «(ister tazminath ister tazminatsız olsun) zorla mülklerinden etmeği düşünmüyoruz. Küçüğe karşı bize düşen vazife, her şeyleden önce onun şahsi mülkü kooperatifleşme yoluna yöneltmek, ama zorla değil belki örnek göstererek ve bu hususta cemiyetin yardımını sunarak yünlitmektir. Tabii o zaman köylüye, daha bu günden itibaren tanıtmamız icap eden, istifadeleri farkettirmek için elimizde epey vesait bulunacaktır» (Engels, Fransa ve Almanya'da köylü meselesi.) (*Neue Zeit*, 14. yıl, 1894, s. 301-302.)

PROLETARYA SINIF DÖVÜŞÜNÜN TAKTİĞI

İNKILAPÇI NAZARIYE, İNKILAPÇI AMELİYESİZ OLMAZ

Marks, daha 1849 - 1855 denberi, materyalizmin başlıca boşluklarından birini fark ve ayırt etmiş; bu boşluk seraieti anlaması, pratik fealiyetin ihtilâlcî çapını, inkılâbcı ehemmiyetini takdir etmeği bilmemekten ibaretti; onunçun Marks, bütün hayatınca nazari emeklerile müvazi olarak, proletaryanın sınıf dövüşündeki taktik (tabiye) meselelerine tutgun bir dikkatla bağlandı. Marksın *bütün* eserleri, hele bahusus 1913 de 4 cilt olarak neşredilen Engelsle mektuplaşmaları, bu bakımdan zengin bir vesaik topuhu sunar. Bu vesaik, tamamile devşirilmiş, tasnif, mütalea edilmiş ve derinleştirilmiş olmaktan henüz uzaktır. İşte bununçun biz, burada, en umumi ve en muhtasar mülâhazalarla iktifa edeceğiz, bununla beraber, işaret etmiş olduğumuz gibi, üzerinde durarak diyeceğiz ki, materyalizm Marks tarafından haklı olarak gayri tam, dar çevreli ve canlılıksız sayılmıştı.

TÜS AV

TAKTİK BÜTÜN SINIF VE CEMİYET MÜNASEBETLERİNDEN YÜRÜR

Marks, dünyayı ve varlığı diyalektikçe - materialist kavrayışının bütün prömislerine, (bütün ilk dediklerine) kuvvetle uygun düşecek bir surette, proletarya taktığının öz vazifesini tayin etti. Yalnız ve yalnız, öne konulan bir cemiyetteki, bilâ istisna bütün sınıfların münasebetleri topunu objektif bir surette bilip öğrenmek, ve binnetice bu cemiyetteki inkişafın ve bu cemiyete öteki cemiyetler arasındaki münasebetlerin objektif derecesini bilmekdir ki, ileri sınıfın doğru bir taktik gütmesine temel hizmetini görebilir. Bundan maida, bütün sınıflar ve bütün memleketler, statik [yani «duruş»] görüşüslere deyil, belki dinamik [akış] görüşüslere, yani hareketsizlik halinde deyil, fakat hareket (kanunları her sınıfın ekonomik yaşama şartlarından çıkış gelen hareket) halinde nazari itibara alınır.

HEDEFE «SİÇRAMA» GÜNLERİ İÇİN HAZIRLANMALI

Hareket ise, yalnız geçmiş bakımdan deyil, fakat gelecek bakımdan da, ve bir de yavaş yavaş istihalelerden başka hiç bir şeyi gözü görmeyen «tekâmülüler» in bayağı kavrayışına göre deyil, fakat diyalektik bir surette nazari itibara alınmalıdır.

Marks Engels şöyleden yazıyordu: "Büyük tarihî devirlerde, yirmi yıl bir güne bedel ve müsavi olur, her ne kadar ondan sonra bu tarihî devirde (epokte) tekâsüf eden her gün yirmi yıl gibi tasavvur edilebilse bile.., Her inkişaf derecesinde, her anda, ame- le sınıfının taktiği, insanlık tarihinin objektif olarak çekinilmez bulunan bu diyalektiğini hesaba katmağa mecburdur: bir yandan, politik kakırdama ve sürünceme devirlerini, yanı kaplumbağa adımı ile ilerliyen sözüm yabana «sâkin» inkişaf çağlarını, ileri sınıfın dövüş kapasitesini ve kuvvetlerini, şuurunu inkişaf ettirmekte kullanmak; öte yandan, bu kullanma ve istifade işi içinde, bu sınıfın «nihai gaye» sine yönlemek, yönlemekçin de bu sınıfı «kendilerinde yirmi yılı tekâsüf ettiren» büyük günlerdeki büyük vazifeleri pratikçe halledebilecek kabiliyette kilmak. Burada bîlhassa mühim olan Marksın iki düşüncesi var. Birisi, *Felsefenin yoksulluğu* (adlı kitabındaki) düşünce, proletaryanın ekonomik dövüşü ve ekonomik teşkilâtıdır; ötekisi, Komünist Partisinin manifestindeki düşünce, proletaryanın politika vazifele-rine dairdir. Birinci düşünce şöyledir bildirilir:

EKONOMİ SAVAŞI: MEYDAN HARBINA HAZIRLIKTIR

"Büyük senayı bir tek mahalde bir birini tanrıyan bir yiğin insanları yiğar. Rekabet, bunları menfaatça böler. Fakat, bu insanların efendilerine

«karşı müsterek menfaatleri demek olan iş ücretini «muhabaza etmek kaygusu, onları aynı mukave- «met - sözbirligi düşünçesinde birleştirir.. Önce «teker teker olan sözbirlikleri, gruplar halinde şe- «killeşirler, ve daima birleşik olan kapitalın karşı- «sında, ameleler için topluluğun, cemiyetleşmenin «muhabazası, ücretin muhabazasından daha zaruri «olur.. Bu dövüş - bu hakikî iç savaşı - içinde «gelecekteki meydanharbi için zaruri olan bütün «unsurlar toplaşır ve inkişaf eder. Bir kerre bu «noktaya vardı mıydı, topluluk ve cemiyetleşme «politik bir karakter alır.» (*Yoksulluğun felsefesi*.)

Burada, bir kaç on yıllar için, proletarya kuvvetinin «gelecekteki meydan harbine» bütün bir uzun hazırlanma devresi için sendika hareketinin yaptığı ekonomi dövüşünün programını ve taktığını buluyoruz. Busunla Marks ve Engels arasındaki mektuplaşmaları ve Marks'la Engels'in İngiliz amele hareketinden çıkardıkları birçok misalleri yanyana koymak yerinde olur; bu misaller bize şunları gösteriyor:

SİRF EKONOMİ DÖVÜŞÜ İNKILAP HİZINI SOYSUZLAŞTIRIR

Nasıl senayı «bolluk ve zenginliği: prosperitesi» «proletaryayı satın alma», dövüşten saptırma temayüllerini canlandırır, umumiyetle bu prosperite nasıl «amelelerin maneviyatını bozar», nasıl «bütün milletler arasında en burjuva millet» (ingiliz milleti) «en sonunda

burjuvazinin yanı başında bir burjuva asılladeliğine ve bir burjuva proletaryasına sahip olmak ister görünüyor, bu millette «inkilâp enerjisi» nasıl kaybolduyor, nasıl ingiliz amelesinin «aşikâr burjuva illeti bulaşıklığından yakayı sıyrılmaları» için az çok uzun bir müddet beklemek lâzımdır, nasıl ingiliz amele hareketinde «şartistlerin coşkuluğu» yok olur, nasıl ingiliz amele liderleri «radikal burjuva ile amele arasında» bir çeşit arayasası tipi haline gelirler, nasıl İngilterenin inhisarı yüzünden ve bu inhisar bakı kaldıkça «ingiliz ameli kımıldamıyacaktır».. Amele hareketinin umumi gidişi (ve akibeti) ile münasebettar olarak ökonomi dövüşünün taktiği, burada, şayani hayret bir surette geniş, universal, diyalektik ve en yüksek kertede inkilâpcı bir bakımdan tetkik edilir.

Komünist partisinin manifesti politika dövüşünün taktiği hususunda marksızın şu temelli prensibini bildirir:

POLİTİK DÖVÜŞ: YARIN İÇİN BUGNUDEN SAVAŞDIR.

«Onlar [komünistler] amele sınıfının bir anlık menfeatleri ve hedefleri için çarpışırlar, ama «şimdiki hareket içinde, aynı zamanda hareketin «geleceğini de müdafaa ve temsil ederler.»

Bu kanaatle işe giren Marks, 1848 de Lehis'tanda «ziraî inkilâb» partisini, «yani 1846 da Krakovi isyanını yapan partiyi» tutar (Manifest). 1848

1849 da, Marks Almanyada müfrid inkilâbcı demokrasiyi tuttu ve o zaman taktikçe söylediği sözleri asla geri almadı. Alman burjuvazisini «daha başlangıçtan itibaren halka ihanet etmeye», (yalnız köylülükle yapılacak bir ittifak burjuvazinin tek mil gayelerine erişmesine imkân ve müsaade verebilirdi) «ve eski cemiyetin tâchî mümessillerile kompromiler, uzlaşmalar aktetmeye mütemayıl», bir unsur sayıldı. İşte Marksın, demokratik burjuva inkilâbı zamanında, alman burjuvazisinin sınıfca durumu hakkında yaptığı nihai tahlil budur. Bu tahlil, bir çok arasında, cemiyeti hareket hâlinde, hem de yalnız geçmişe doğru dönmüş olan hareket görüşü ile kalmışın bir hareket hâlinde, göz önünde tutan materyalizmin bir modelidir:

SULHLE KÖLELEŞMEKTENSE: KURTULUS İÇİN SAVAŞ

... «ne kendi kendisine inancı var, ne halka inanı var; büyklere karşı sizdeniz, küçükler önünde tir tir titrer... Cihan fırtınası önünde korkuya düşer; ömründe enerji nedir bilmez, boyuna intihal. Teşebbüüs kabiliyeti yok... kendi bunaklık ve yaşılık menfeatleri içinde gürbüz bir milletin ilk delikanlılık hamlelerini güdmeye mahküm edilmiş, lânet bir ihtiyar.» (Neue Rheinische Zeitung, 1848.) Bundan hemen yirmi yıl sonra, Engelse gönderdiği bir mektupte, Marks, 1848 isyanındaki muvaffakiyetsızlığı sebeb, burjuvazinin, yeğâne prespektif

(hedef) olan hürriyet için savaşma yerine sulh içinde köleleşmeyi kabul etmesidir, diye yazıyordu.

IRTİCA YILLARINDA PANİKSİZ RİCATİ BAŞAR

1848-1849 İnkılâblar çağı kapandığı vakit, Marks ihtilalle her türlü oyun oynamaya, her türlü kalkışmaya karşı çıktı (Sehapper-Villich e karşı dövüş). Marks, görünüşde kalan bir «sulh» perdesi arkasında yeni ihtilâller hazırlayan yeni çağ içinde de çalışmazı bilmek marifettir diyordu. Marksın, 1856 Almanyasının en kara irtica çağındaki vaziyeti hakkında yaptığı aşağıdaki mutalea, bu işin başarılmasını Marksın hangi manada anladığını gösterir:

DEREBEĞLİK ARTIKLARINA KARŞI AMELE KÖYLÜ İHTİLÂLİ

«Almanyada her şey proletarya inkılâbını herhangi bir ikinci köylüler Savaşının tekerrürü ile desteklemeğe bakacakdır.» Almanyada demokratik (burjuva) inkılâbı başarılış olmadığı müddetçe, Marks, sosyalist proletaryanın taktiği içinde, bütün dikkatini köylülükde demokrasi enerjisini inkışaf ettirmek hususuna harcadı. Lassalın aldığı vaziyeti: «objektif olarak Prusyanın lehinde amelesine hareketine karşı bir ihanet» savıyordu. İhanetin birçok sebepleri arasından birisi de Lassal'ın Prusya

kalın çiftçilerine (agrârlarına) ve Prusya miliciliğine karşı bilhassa çokça mültefit davranıştı idi. Engels, 1865, te matbuata müşterek bir beyanatta bulunmak üzere birlikte hazırlandıkları Marks'a görüş noktalarını deyişettiği sırada, şöyle yazıyordu:

«Esasında ziraatçı olan bir memleketde, senayı «proletaryası» namına söz söylemek, derebey asılza- «deliğinin sopası altında iki büklüm olmuş ziraat «proletaryasının babaşahcasına işletilip soyulması» ni hiçe sayarak, yalnız burjuvaziye saldırın, «aşağılığın ta kendisidir.»

SAĞ VEYA SOL: BÜTÜN UZLAŞMALARI (HER TÜRLÜ OPORTÜNZMİ) TEPELE

1864 ilâ 1870 devresinde, Almanyada demokratik burjuva inkılâbı son çağına eriyor, Prusya ile Avusturyanın işletip - soyucu sınıfları, bu inkılâbı yukarıda «sen yapacaksın, ben yapacağım» diye çekiyorlar idi. O zaman Marks yalnız Lassali Bismarkla yaptığı muaşakadan dolayı itham ve mahkûm etmeye kalmıyor, «Avusturyaseverliği» e düşen ve partikülarizmi (Her alman devletinin kendine has kanunu olsun) fikrini müdafaâ eden Liebknecht'in yanlığını da düzeltiyordu. Marks Bismarkla da avusturyaseverlerle de amanvermezcesine savaşan bir inkılâpçı taktik, «galip», tarafın, yani prusya yunkerinin arabasına binmiyen, belki derhal galibe karşa da, hem de tam Prusyanın askeri zaferile yaratılmış olan zemin üzerinde, inkılâpçı mücadeleye yeniden başlayan

bir taktik güdülmeyi ısrarla istiyordu. Meşhur 9 eylül 1870 İnternasyonal *Hitabe* (Adres)inde, Marks «gökleri zapta kalkışan» kitlelerin inkılâpcı teşebbüs kabiliyetini hayranlıkla selâmladı (Marksın Kugelman'a mektubu).

DÖVÜSSÜZ TESLİM OLMAKTANSA DÖVÜŞEREK EZİL : ÖRNEK OL

Birçok durumlarda olduğu gibi bu durumda da, inkılâp hareketinin bozguna uğraması, Marksın dialektik materyalizm bakımından, proletarya dövüşünün akibetinin umumi akışı içinde, işgal edilen mevzii bırakıp gitmekten, savassızca teslim oluvermekten, gene daha ehvenişer sayıdı: böyle bir teslim oluveriş proletaryanın maneviyetini bozar, savaşçılığını aşındırır idi [1].

[1] Marks, Kugelmann'a yazdığı 12 nisan 1861 tarihli mektubunda Paris Komunası için şunları yazıyordu: «Tarih henüz bu kadar büyük bir nümuneli imtisal tanımıyor! Eğer (Parisli yoldaşlar) tepelendilerse, bunun yegâne şebebi onların "masum-çocuk," seciyeleridir.» «Her ne olursa olsun, Paris isyanı, hatta eski sosyetenin kurdaları, domuzları ve köpekleri tarafından yerle yeksan edilmiş olsa bile, Paris Haziran isyanından beri Partimizin giriştiği en şanlı gazasıdır. Bir Parisin Devlerine bakılsın, bir de su, Prusya - german Mübârek İmparatorluğunun, ölü arkasında maskaralık cünbüşleri yapan ve küflenmiş kişi, klise, derebeylik ve hele filiste (kaba burjuva) kokan kulla-rına bakılsın.»

Kugelmann, (1905 rus inkılâbında Plekanofun âdetâ "tek-râhiyacığı,) şu sözleri, o zaman Marks'a yazıyordu: «Bozgun, ameleleri yeniden, oldukça uzun bir müddet için, sefelerinden mahrum edecektir. Bu felâketi mühimsememelik etmeyin!»

LEGALİTE İLE İLLEGALİTENİN AHENGİNİ BİLMEK

Marks, politika sürüncemesi ve kakırdayışi ve burjuva legalitesinin hakimiyeti devresinde legal

Bence, proletarya şu anda elde silâh dövüş yapmaktan ziyade, talim ve terbiyeye muhtaçtır., Marksın buna 17 nisan 1871 tarihinde verdiği kısa cevap büyük bir inkılâp dersidir:

«Senin, 13 haziran 1849 küçük burjuva numayışlerini, Paris'in şimdiki dövüşü ile kıyas edişini mutlak surette anlıyamıyorum. Eğer "Hiç yanılmazcasına müsait şanslar beraber," bulunmadıkça dövüşe girişmek icap etmeseydi elbette tarih yapmak pek kolay ve elverişli bir şey olurdu.,» «Parisiler için iki şıktan birisi kalyordu: ya meydan okumak, yahut dövüşmeden tepelenmek. Dövüşmeden ölüme boyun eğmek, herhangi bir miktar «şef» lerin kaybedilmesinden daha büyük mik-yasta amele sınıfının maneviyatını kırmak olurdu. Pariste girişilen dövüş sayesinde, amele sınıfının kapitalist sınıfına ve kapitalist devletine karşı yaptığı dövüş yeni bir sahaya girmiştir. Bu dövüşün akibeti ne olursa olsun, biz onunla âlem şümul tarîhî yeni bir azimet noktası elde ettik,

Ve Mark, bu mektubunun sonuna hiç bir mektubunda yazmadığı bir şeyi yazıyor: «adiol., (Allahısmarladık diyor!) ve her mektubunda yazdığı bir şeyi de yazmıyor: Her zaman imzası: "Senin: Karl Marksın," diye atarken, bu seferki imzası sadece «K. M.» dır. "Senin," sözü yoktur.

Netekim ondan sonra Marks tam iki ay Kugelmann'a hiç bir şey yazmıyor. 1872 La Hey kongresi üzerine mektuplaşmaya başlar. Ama, arada geçen üç dört yıl içinde Marksın yazdığı 11 mektuptan çoğu üç beş satırı geçmiyor ve içlerinde en çok yer tutan sudan bahislerdir.

1874 ortalarında Marks Kugelmannla Karsibad'da buluşur. İlk üç hafta sıkın geçer. Derken, Kugelmann'ın kızı söyle

dövüş vasıtalarının kullanılmasındaki değeri adam akıllı takdir ettiğinden, 1877 - 1878 de, sosyalistlere karşı istisnaî kanun çıkarıldığı vakit, Most gibi birisinin savurduğu «inkılâpçı lakırıcı»larını gayet şiddetle itham ve mahkûm etti. Aynı Marks o zamanki resmi sosyal - demokrat Partisini de, eğer daha fazla deyilse, hiç olmazsa o kadar şiddet ve enerji ile takbib etti, çünkü bu parti derhal lâzım geldiği gibi inkılâpçı ruh, tutkunluk, cesaret örneği olmayı ve, istisnaî kanuna cevap olarak, illegal dövüşe geçmek için hazır bulunduğu göstermeyi bilemedi.

1914 temmuz - teşrinevelinde yazılmış, Rusça *Granat Ansiklopedisi*nde [Vllc. tabi, cilt XXVIII] neşredilmiştir.

der: "birdenbire, son günlerde Marks'la babamın birlikte yaptıkları uzun bir gezintiden sonra, aralarında, bir daha asla bağlanmamış bir kopuşma oldu.."

Niçin? 1926 haturatında Kugelmann'ın kızı şunları yazıyor:

"Anlaşılan babam Marks'ı her türlü politika propagandasından cayarak *Kapitali*'ni tamamlaması için sıkıştırmıştı. Babamın kanaatince, Marks politika yüzünden kıymetli vaktlerini kaybetmeyecekti, fakat teşkilâtçı bir meharet dahı gösteremiyordu. Belki de babam fazla gayretkeşlik göstermiş ve o zaman Marks'ta kendisine tahammül edememişti.."

Demek Marks 11-10-1868 tarihinde "Kitabım için siz tek mil Almanyadan daha çok şey yaptınız," dediği "Almanyadaki en samimi dostu," ndan: 1) Önce, bu dostu amele hareketini ve inkılâbi her şedyen üstün görmediği için, soğuyor, 2) On dan sonra, aynı dostu kendisini *sürf* teori ile kütüphane fareligeine çağırduğu ve pratik teşkilâttan eydirmek istediği için, ondan bir daha buluşmamacasına ayrılıyor.

İste, gerçek inkılâp *nazarîyecisinin* öz karakteri; iste dağlar gibi ilim eserleri yazan adamın, pratik inkılâpçılık uğrunda kökreyişi! (H. K.)

IÇİNDEKİLER

	Sahife
I. MARKSIN EKONOMİ DOKÜRİNİ	1
A - Marksizmin ikinci, ekonomi kaynağı	1
B - Kriyemet	6
C - Zait - kiymet	12
II. SOSYALİZM	38
III. PROLETARYA TAKTİĞI	48